

Ana S. Jovanović
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet,
Katedra za iberijske studije
ana.s.jovanovic@fil.bg.ac.rs
0000-0001-5006-6006

Pregledni rad
UDC: 371.3::81'243-053.2(497.11)"2013/2023"
DOI: 10.19090/MV.2024.15.17-44

Sanja M. Maričić Mesarović
Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet, Odsek za italijanske i
iberoameričke studije
sanja.maricic.mesarovic@ff.uns.ac.rs
0000-0002-5306-9517

USVAJANJE I NASTAVA STRANIH JEZIKA NA RANOM UZRASTU U NAUČNOJ PERIODICI SRBIJE: PERIOD OD 2013. DO 2023. GODINE

APSTRAKT: Usvajanje i nastava stranih jezika na ranom uzrastu privlači pažnju istraživača različitih disciplinarnih opredeljenja već duži niz decenija, kako u globalnim tako i u lokalnim okvirima. Predmet analize ovog rada predstavlja utvrđivanje osnovnih istraživačkih tendencija u naučnoj periodici Republike Srbije u periodu od 2013. do 2023. godine. Korpus za predloženu metaanalizu čini 76 radova relevantnih za oblast ranog usvajanja i/ili nastave stranih jezika a koji su u pomenutom periodu objavljeni u naučnim časopisima kategorije 51 ili više. Analizom sadržaja dolazimo do zaključka da su u pitanju primarno radovi iz oblasti jezičke obrazovne politike i planiranja, CLIL nastave, obrazovanja nastavnika stranih jezika, psiholingvistike i glotodidaktike. U empirijskim istraživanjima se dominantno izdvaja kvantitativni pristup, dok su kvalitativna istraživanja zastupljena u značajno slabijoj meri. Iako radovi otvaraju izuzetno značajne i aktuelne teme u okviru ovog dinamičnog istraživačkog polja, evidentno je odsustvo sveobuhvatnijih istraživačkih projekata koje bi zahtevalo tešnje naučno umrežavanje.

Ključne reči: usvajanje stranih jezika na ranom uzrastu, nastava stranih jezika na ranom uzrastu, jezička obrazovna politika, glotodidaktika, psiholingvistika, istraživačke tendencije, naučna periodika.

EARLY FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION AND TEACHING: A REVIEW OF RESEARCH PUBLICATIONS IN SERBIAN SCIENTIFIC JOURNALS IN THE PERIOD FROM 2013 TO 2023

ABSTRACT: The acquisition and teaching of foreign languages at an early age has attracted the attention of researchers of various disciplinary orientations for several decades, both in global and local contexts. In this article we propose a meta-analysis of these tendencies in Serbian scientific journals in the period from 2013 to 2023. Our corpus consists of 76

articles relevant for the field of early foreign language acquisition and/or teaching. Through their content analysis, it may be concluded that these are primarily research papers and review articles in the field of language education policy and planning, CLIL teaching, foreign language teacher education, psycholinguistics, and glottodidactics. In research papers, there is a dominance of the quantitative approach, while qualitative research is clearly underrepresented. Although the works open significant and current topics within this dynamic research field, the absence of more comprehensive research projects that would require closer scientific collaboration is evident.

Key words: early foreign language acquisition, early foreign language teaching, language education policy and planning; glottodidactics, psycholinguistics, review paper, scientific journals.

1. UVOD

Oblast usvajanja i nastave stranih jezika na ranom uzrastu već decenijama privlači pažnju naučne i stručne javnosti, što potvrđuje bogata izdavačka delatnost na globalnom ali i lokalnom nivou. Naučna istraživanja otkrivaju prednosti ranog učenja jezika koje se tiču ne samo procesa u usvajanju ciljnog jezika, već sveukupnog psiho-fizičkog razvoja deteta (v. Krstić 2021). Jezička obrazovna politika većine zemalja evropskog prostora nedvosmisleno ukazuje na važnost uvođenja nastave stranog jezika od ranog uzrasta o čemu svedoče različiti zvanični dokumenti kojima se ukazuje na značaj razvoja višejezične, plurikulture osobe spremne za život u demokratskom društvu (Savet Evrope 2001, 2018 i drugi). Štaviše, postoji veliki stepen konsenzusa na nivou jezičke obrazovne politike evropskih zemalja kojima se daju jasne preporuke za uvođenje i sprovođenje nastave stranih jezika na ranom uzrastu (Evropska Komisija 2003, 2011). Međutim, ishodi takvih preporuka nisu uvek u skladu sa postavljenim ciljevima, što ukazuje na izvesni raskorak između jezičke politike na makronivou i mikronivou, tj. odluka i aktivnosti u čitavom obrazovnom sistemu, i onih koje se odnose na primenu tih politika u neposrednom nastavnom kontekstu. Za dublje razumevanje ovih tendencija neophodno je sistematično proučavanje različitih aspekata usvajanja i nastave stranih jezika na ranom uzrastu, što upravo čini fokus našeg rada.

Ovim tekstom nastojimo da ponudimo pregled istraživanja koja se bave usvajanjem i nastavom stranih jezika na ranom uzrastu, iz perspektive različitih disciplina i to, primarno, jezičke obrazovne politike, primenjene lingvistike, psiholingvistike i glotodidaktike. Period ranog uzrasta se u literaturi različito definiše, ali se s izvesnom sigurnošću može reći da razdoblje od treće do šeste godine predstavlja period veoma ranog uzrasta, dok je period ranog uzrasta od sedme do dvanaeste godine (Jovanović, Zavištin, Đurić 2019: 33). U ovom radu se

primarno bavimo usvajanjem i nastavom jezika na ranom uzrastu, s tim što ovaj period produžavamo na uzrast do četrnaest godina, s obzirom na obrazovne okolnosti u kojima se realizuje nastava stranog jezika u osnovnim školama Republike Srbije. U nastavku rada dajemo detaljan opis metodologije kojom smo se vodile prilikom formiranja korpusa i kritički prikaz istraživanja u skladu sa tematskim okvirima identifikovanih radova. U zaključku ukazujemo na najznačajnije tendencije u pogledu relevantnih radova u naučnoj periodici u poslednjih deset godina i dajemo moguće smernice za dalja istraživanja.

2. KORPUS

Prilikom identifikacije relevantnih radova, vodile smo se širim tematskim okvirima, te smo u razmatranje uvrstile sve radove koji se svojim naslovom, ključnim rečima i/ili apstraktom, odnosno rezimeom referišu na usvajanje i/ili nastavu stranih jezika na ranom uzrastu. S obzirom na izazov koji predstavlja ovaj zadatak i veliki rizik od mogućnosti da neki značajni radovi budu izostavljeni, bilo je važno utvrditi jasne kriterijume kojima ćemo se voditi prilikom formiranja korpusa. Kako smo napredovale u istraživanju, tako su naši kriterijumi postajali strožiji, te u ovoj, konačnoj verziji podrazumevaju radove koji su objavljeni u domaćim naučnim časopisima sa kategorijom M51 ili višom u okviru sledećih naučnih oblasti: 1. društveno-humanističke, odnosno društvene nauke, 2. psihologija, pedagogija, andragogija i specijalno vaspitanje i 3. književnost i jezik, a u skladu sa kategorizacijom časopisa koju sprovodi resorno ministarstvo (https://kobson.nb.rs/nauka_u_srbiji/kategorizacija_casopisa_33.html). Odluka da se ograničimo na pomenute kategorije u vezi je s karakteristikama radova, budući da časopisi kategorija M51 ili višom primarno objavljuju originalne istraživačke ili pregledne radove sa dvostrukom slepom recenzijom što je, samo po sebi, izvesni garant njihovog kvaliteta. Period koji uzimamo u razmatranje obuhvata poslednjih deset godina (2013–2023) (v. Tabela 1).

<p>Časopisi u oblasti interdisciplinarnih nauka</p>	<p>Zbornik Matice srpske za društvene nauke Teme Godišnjak Filozofskog fakulteta Novi Sad Filozofija i društvo Temida Megatrend revija Treći program Vojno delo</p>
<p>Časopisi u oblasti psihologije, pedagogije, andragogije i specijalnog vaspitanja</p>	<p>Andragoške studije Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja Nastava i vaspitanje Primenjena psihologija Pedagogija Psihološka istraživanja Specijalna edukacija i rehabilitacija</p>
<p>Časopisi u oblasti jezika i književnosti</p>	<p>Anali Filološkog fakulteta Belgrade English Language & Literary Studies (BELLS) Facta Universitatis Filološki pregled Godišnjak Filozofskog fakulteta Novi Sad International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE) Metodički vidici Nasleđe Philologia Mediana Uzdanica Zbornik Matice srpske za književnost i jezik Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku Južnoslovenski filolog Književna istorija Srpski jezik – studije srpske i slovenske Glas SANU, Odeljenje jezika i književnosti Zbornik Matice srpske za slavistiku Zbornik Matice srpske za scenske umetnosti i muziku Naučni sastanak slavista u Vukove dane Naš jezik Onomatološki prilozi Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor Srpski dijalektološki zbornik Stil Teatron Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Prištini (sa sedištem u Kosovskoj Mitrovici)</p>

Tabela 1. Časopisi sa liste resornog ministarstva za relevantne discipline sa kategorijom M51 ili višom od 2013. do 2023. godine

Sledeći korak prilikom formiranja korpusa podrazumevao je analizu disciplinarnih i tematskih okvira časopisa sa liste resornog ministarstva – u okviru već pomenutih disciplina – da bismo na osnovu takve pretrage eliminisale časopise koji se ne bave nama relevantnom temom. Ovo nam je omogućilo da svoju pretragu svedemo na 22 časopisa koji su u izučavanom periodu u nekom trenutku, ili sve vreme, imali kategoriju M51 ili više. Tabela 2 predstavlja podatke o kategorijama tih časopisa za poslednjih deset godina, kao i broj radova u vezi s ranim usvajanjem i/ili nastavom stranih jezika za godine u kojoj je časopis zadovoljavao naš kriterijum odgovarajuće kategorije.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Σ
Anali Filološkog fakulteta	M52 /	M52 /	M51 0	M51 0	M51 1	M51 1	M51 3	M51 0	M51 1	M51 1	M51 0	7
BELLS	M52 /	M52 /	M52 /	M52 /	M52 /	M52 /	M52 /	M52 /	M52 /	M51 0	M51 1	1
Facta Universitatis	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	0
Filološki pregled	M51 0	M51 0	M51 1	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	1
Godišnjak FFUNS	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 2	M51 0	M51 1	M51 0	M51 0	3
IJCREE	/	/	M53	M53	M53	M53	M52	M51	M51	M51	M23	5
Inovacije u nastavi	M52 /	M52 /	M51 2	M51 0	M51 1	M51 0	M24 0	M24 1	M23 1	M23 0	M23 0	5
Metodički vidici	M53 /	M53 /	M52 /	M52 /	M52 /	M52 /	M52 /	M51 1	M51 0	M51 0	M51 2	3
Nasleđe	M51 1	M51 1	M51 3	M51 2	M51 1	M24 0	M24 0	M24 1	M23 1	M23 2	M23 2	14
Nastava i vaspitanje	M24 0	M24 0	M24 1	M24 1	M51 0	M51 1	M51 1	M51 0	M24 0	M24 1	M23 0	5
Pedagogija	M51 0	M51 0	M51 1	M51 1	M52 /	M52 /	M53 /	M52 /	M53 /	M53 /	M53 /	2
Philologia Mediana	M51 0	M51 1	M51 0	M51 1	M51 2	M51 1	M51 0	M51 0	M51 1	M51 0	M51 0	6
Primenjena psihologija	M24 0	M24 0	M24 0	M24 0	M24 0	M24 0	M24 0	M24 0	M23 0	M23 0	M23 0	0
Psihološka istraživanja	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M51 0	M24 0	M23 0	M23 0	0
Research in pedagogy ¹	M53 /	M52 /	M52 /	M52 /	M52 /	M52 /	M52 /	M52 /	M51 0	M51 1	M51 2	3
Teme	M24 0	M24 0	M24 0	M24 0	M24 0	M24 2	M24 1	M24 2	M23 0	M23 0	M23 0	5
Uzdаницa	M52 /	M52 /	M52 /	M52 /	M52 /	M52 /	M51 1	M51 0	M51 2	M51 2	M51 4	9
Zbornik Instituta	M24	M24	M24	M24	M24	M24	M24	M24	M23	M23	M23	

¹ Zaključno sa 2016. godinom publikovan pod nazivom *Istraživanja u pedagogiji*.

za pedagoška istraživanja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zbornik Matice srpske za društvene nauke	M24	M24	M24	M24	M24	M24	M24	M24	M24	M51	M51	M51
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku	M24	M24	M24	M24	M24	M24	M24	M24	M24	M23	M23	
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Prištini	M51	M51	M51	M51	M51	M51	M51	M51	M51	M24	M24	
	0	0	0	0	3	1	0	0	1	2	0	7
Zbornik radova Pedagoškog fakulteta u Užicu ²	M52	M52	M52	M52	M52	M52	M52	M52	M52	M51	M23	
	/	/	/	/	/	/	/	/	/	0	n. d.	0
Ukupno	1	2	8	5	8	6	8	6	8	10	14	76

Tabela 2. Broj radova u relevantnim časopisima prema godini

Ukupan broj radova koje smo na ovaj način identifikovale iznosi 76; oni predstavljaju osnovni korpus naše analize. Časopis sa ubedljivo najviše radova ove tematike je *Nasleđe* u izdanju Filološko-umetničkog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu (N=14), a potom slede *Uzdanica* (N=9), *Anali Filološkog fakulteta* (N=7) i *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Prištini* (N=7).

Ukupan broj objavljenih radova po godini ukazuje na veće prisustvo ove teme u poslednjih pet godina: dok su u prvih pet godina objavljena 24 rada, od 2018. do 2023. godine su u pomenutim časopisima identifikovana 52 članka u vezi sa temom usvajanja i/ili nastave stranih jezika na ranom uzrastu.

U Tabeli 2 se jasno vidi da više časopisa koji zadovoljavaju navedene kriterijume nisu publikovali radove u vezi sa ranim usvajanjem i nastavom stranih jezika. Neobično je što su u pitanju primarno časopisi iz oblasti psihologije, discipline čiji su teorijski okvir, ali i metodološki aparat, ključni za potpunije razumevanje psiholingvističkih procesa u vezi sa usvajanjem drugog/stranog jezika. Konačno, vredi napomenuti da trenutno ne postoji nijedan naučni časopis na prostoru Republike Srbije čiji bi primarni fokus bio u vezi sa usvajanjem i nastavom (stranih) jezika na ranom uzrastu.

² Ranije publikovan pod nazivom *Zbornik Učiteljskog fakulteta Užice*, koji nije imao kategoriju višu od M52 u periodu obuhvaćenom našim istraživanjem.

3. PRIKAZ ISTRAŽIVANJA PREMA TEMATSKOM OKVIRU

Naučni radovi koji čine korpus naše analize kategorizovani su prema temama i usvojenom disciplinarnom okviru. Na taj način identifikovano je više domena koje smo u širokim crtama okarakterisale na sledeći način: jezička obrazovna politika, CLIL i srodni modeli nastave stranih jezika, kompetencije i obrazovanje nastavnika stranih jezika, psiholingvistički aspekti usvajanja i učenja stranih jezika na ranom uzrastu i glotodidaktičke teme. Naravno, u skladu sa interdisciplinarnim karakterom našeg polja, u pitanju je fabrikovana podela koja u slučaju pojedinih radova posebno upada u oči; cilj ovog postupka je jednostavno bio operacionalizovati istraživački instrument radi sistematičnije analize korpusa. Konačno, potrebno je izdvojiti nekoliko radova sa metaanalizom istraživačke metodologije kojima posvećujemo posebnu pažnju u završnom delu izlaganju, u skladu sa njihovim značajem za naše istraživanje.

3.1. Jezička obrazovna politika

Pitanja jezičke obrazovne politike i planiranja intrigiraju naše autore i autorke poslednjih decenija, te se ističe da je jezik sredstvo kojim se utiče na društvene zajednice, na kreiranje i održavanje više ili manje poželjnih kulturnih obrazaca, na društveno-politička kretanja... Uz dominantni oblik jezičkog planiranja odozgo-na-dole, prema kojem nadležne institucije donose odluke u vezi sa jezičkom politikom, ukazuje se i na obrnuti proces odozdo-na-gore kojim određena jezička politika polazi od zainteresovanih društvenih grupa ka institucijama sistema (Filipović 2018), pri čemu se ističe značaj jezičkog liderstva koje je potrebno negovati unutar relevantnih delatnih zajednica (Filipović 2016a, 2016b, 2022). Sem toga, jezička politika i planiranje uvek su uslovljeni određenim istorijskim, političkim, kulturnim i geo-ekonomskim faktorima, čijom spregom dolazi do konkretnih odluka koje će uticati na formiranje jezičke obrazovne politike (Đurić 2016).

Radovi koji čine korpus našeg istraživanja u oblasti jezičke politike i planiranja polaze od ovih premissa i razmatraju pitanje uvođenja i zastupljenosti učenja stranih jezika u našem predškolskom i školskom sistemu, ciljeve učenja i nastave stranih jezika na način koji je regulisan zvaničnom regulativom, kao i modalitete sprovođenja jezičkog obrazovanja.

Stanić i Blatešić (2020) razmatraju različite faktore koji utiču na institucionalno učenje stranih jezika. Pozivajući se na sekundarnu literaturu i

analizu relevantnih dokumenata, autori daju prikaz jezičke obrazovne politike na prostoru Evropske Unije i SAD-a, te usmeravaju pažnju na slučaj Republike Srbije: opisuju istorijat učenja stranih jezika i trenutno stanje u našem obrazovnom sistemu s osvrtom na odnos fonda časova i očekivanih ishoda učenja. Posebnu pažnju posvećuju promišljanju društvenih faktora koji utiču na jezičku obrazovnu politiku na različitim nivoima odlučivanja. U završnom delu teksta se iznose preporuke za unapređenje kvaliteta nastave i učenja u školskom sistemu Srbije, koje podrazumevaju, između ostalog, povećanje ukupnog fonda časova, rad u manjim grupama, unapređenje uslova rada, primenu CLIL metoda i, interesantno, edukaciju roditelja za kvalitetniju jezičku obrazovnu politiku. Brankov (2021) detaljno analizira ove teorijski i empirijski utemeljene preporuke analizom jezičke obrazovne politike zemalja sa različitim modelima višejezične nastave (Luksemburg, Irska, Španija, zemlje regiona). Ovim teorijskim istraživanjem autorka otvara prostor za preispitivanje obrazovnih odluka koje se odnose na rano učenje i nastavu stranih jezika u Srbiji i to u pogledu optimalnog trenutka za uvođenje prvog stranog jezika, mogućnosti uvođenja ranog učenja drugog stranog jezika, ali i potreba edukacije nastavnika i prilagođavanja nastavnog procesa specifičnostima učenika ranog uzrasta.

Očekivani ishodi nastave i učenja stranih jezika u osnovnoškolskom kurikulumu privlače pažnju više autora, što je sasvim razumljivo budući da se u protekle dve decenije sprovode intenzivne institucionalne aktivnosti kojima se direktno definišu učenje i nastava stranih jezika u formalnom kontekstu. Ovde se primarno misli na izradu i reviziju programa nastave i učenja, kao i uvođenje standarda postignuća za kraj osnovne škole. Momčilović (2014) tako poredi nastavne programe u Nemačkoj i Srbiji i primećuje značajno podudaranje u smislu orijentacije na postignuća učenika. Ova autorka ipak ističe da standardi, u poređenju sa tradicionalnim nastavnim kurikulumima, uvode komponentu merljivosti, zbog čega poziva na formulaciju standarda postignuća za kraj osnovnoškolskog obrazovanja. I upravo su tri godine kasnije, 2017. godine, usvojeni *Opšti standardi postignuća za kraj osnovnog obrazovanja za strani jezik*. Taj dokument čini predmet analize Jovanović (2020), koja ističe inovativnost odluke da interkulturalna kompetencija bude eksplicitno definisana kao jedna od tri specifične predmetne kompetencije. Ona dalje analizira definisane deskriptore interkulturalne kompetencije u skladu sa teorijsko-metodološkim aparatom koji nudi Blumova taksonomija obrazovnih standarda, što joj omogućava da ukaže na dalji prostor razvoja standarda u smeru afektivnih i psihomotornih ciljeva. Imajući u vidu novinu koja podrazumeva uvođenje interkulturalne kompetencije u okvire

obaveznog učenja stranih jezika, značajan je rad Gaši (2019) koja daje smernice za operacionalizaciju ovog konstrukta u nastavi italijanskog jezika.

U provokativnom i pažnje vrednom članku Šuvaković (2023) daje uporedni kritički prikaz jezičke obrazovne politike u Evropi i u našoj zemlji, u kojima se višejezičnost postavlja kao potreba i cilj učešća u savremenom demokratskom društvu. Analizom relevantnih dokumenata i postojećih baza podataka Evropske Unije i Ministarstva prosvete RS, Šuvaković (2023) ukazuje na duboki raskorak između proklamovane politike višejezičnosti i realnosti obrazovnog sistema, kako kod nas tako i na čitavom evropskom prostoru. Kako autorka navodi, akcionim planom Evropske Unije iz 2003. godine, definisani su osnovni ciljevi u domenu formalnog učenja stranih jezika i to obavezno učenje prvog stranog jezika od prvog razreda, raznolikost ponuđenih stranih jezika i povezivanje prvog i drugog stranog jezika sa drugim obrazovnim predmetima (Šuvaković 2023: 91). Analiza podataka o formalnom učenju stranih jezika iz 2009. i 2016. godine pokazuje da smo daleko od postavljenih ciljeva. Osim što postoje značajne razlike u jezičkoj obrazovnoj politici evropskih zemalja, gde se tek u 14 država počinje sa obaveznim ranim učenjem bar jednog stranog jezika, evidentno je i nepoštovanje principa različitosti jezičke ponude. U većini slučajeva se engleski jezik uvodi kao obavezni prvi strani jezik, dok je procenat učenika koji engleski jezik uče tokom osnovnog školovanja čak 97,3%. U pogledu principa ranog učenja stranih jezika Srbija predstavlja primer dobre prakse, budući da je učenje stranog jezika obavezno od prvog razreda osnovne škole, dok se drugi strani jezik uvodi od petog razreda (Filipović, Vučo, Đurić 2007: 239). Iako u našem školskom sistemu postoji *de iure* šest školskih stranih jezika u potpuno ravnopravnom položaju, i u našoj zemlji je prevlast engleskog neupitna: praktično svi učenici u osnovnoj školi uče engleski, dok se čak u 97% slučajeva radi o ranom učenju ovog jezika (počev od 6 ili 7 godina). Ostali školski jezici – italijanski, nemački, ruski, francuski i španski – u nešto više od 97% slučajeva nalaze se u školskoj ponudi tek od petog razreda, s tim što u nekim delovima zemlje praktično ne možemo govoriti o prisustvu određenih jezika (v. Bjelak 2022, za slučaj prostora Novog Pazara). Šuvaković (2023) kritički preispituje ovakvu jezičku obrazovnu politiku koja se suštinski udaljava od principa višejezičnosti s obzirom na to da se učenje engleskog nameće kao „prirodno stanje”, često nekritički i naučno neutemeljeno, a moguće i bez adekvatnog informisanja roditelja i drugih relevantnih aktera o značaju i posledicama takvih odluka (v. Đurić 2014). Autorka završava pozivom na kreiranje Strategije učenja stranih jezika u RS, u čiju bi se izradu morali uključiti stručnjaci iz oblasti sociolingvistike i glotodidaktike, kao i

relevantnih ustanova, koji bi se mogao osloniti na već usvojeni dokument Društva za strane jezike i književnosti Srbije (ДСЈКС 2020) *Strategija razvoja jezičkog obrazovanja*. Ovakve aktivnosti suštinski bi odražavale multidimenzionalni pristup formiranju jezičkih obrazovnih politika o kojem piše Filipović (2015), a koji insistira na aktivnoj ulozi svih aktera obrazovnog procesa, posebno nastavnika stranih jezika, u kreiranju i primeni obrazovnih odluka koje se tiču učenja i nastave stranih jezika.

3.1.2. CLIL i srodni modeli nastave stranih jezika

S jezičkom obrazovnom politikom i planiranjem u tesnoj vezi je i tema obrazovnog modela koji bi bio prikladan za učenje stranih jezika na ranom uzrastu. Kao što smo videli u prethodnom tekstu, među preporukama za unapređenje nastave i učenja navodi se mogućnost uvođenja CLIL modela (engl. *Content and Language Integrated Learning*), po kojem jezik ima instrumentalnu ulogu u savladavanju različitih kurikularnih sadržaja (Zavišić 2013). U našem korpusu, čak šest radova dovodimo u vezu s ovim široko postavljenim tematskim okvirom, s tim što su među njima tri rada čiji je fokus na kompetencijama nastavnika za ovaj tip obrazovnog rada, zbog čega ih razmatramo u sledećem odeljku.

U članku iz 2015. godine, Knežević i Nađ Olajoš ističu značaj multikulturalnosti i daju predlog multikulturalnog obrazovanja putem integrativne nastave zasnovane na korelaciji i integraciji nastavnih sadržaja. Polazeći od činjenice da savremena nastava ne poklanja dovoljno pažnje razvoju multikulturalnosti, tj. da društvena raznolikost, bogatstvo kultura, jezika, običaja i tradicije nisu dovoljno zastupljeni u nastavnim programima, kao izuzetno značajan segment multikulturalnog obrazovanja prepoznaju povezivanje verske nastave i učenje stranog jezika. Učeći strane jezike, učenik indirektno upoznaje drugu kulturnu zajednicu, direktno usvaja jezik razvijajući jezičku toleranciju. Autori zaključuju da multikulturalno obrazovanje sadrži bogatstvo ideja koje, implementirane u nastavni proces, nastavu čine razumljivijom i zanimljivijom.

Temom interkulturalne nastave bavi se rad „Interkulturalna perspektiva škola u Srbiji” (Врачар, Анђелковић, Арсић 2018) kojim se razmatra mogućnost razvoja interkulturalne kompetencije učenika i nastavnika u savremenom obrazovanju. Interkulturalna kompetencija se definiše kao ključna kompetencija za život, zbog čega bi morala biti integrisana u savremeni konstruktivistički kurikulum. Međutim, za razliku od prethodnog rada, ovde autori ne daju nikakav osvrt na ulogu stranih jezika u procesu razvoja interkulturalne kompetencije, čak i kad u spisku literature navode nezaobilazne autore iz oblasti jezičke obrazovne politike poput Bajrama

(Byram) i Siliya (Seelye). Iako je jasno da u fokusu ovog rada nisu učenje i nastava stranih jezika, odsustvo sagledavanja celine čitavog obrazovnog procesa na ranom uzrastu zabrinjava i ukazuje na izolaciju naučnih disciplina (na opštem nivou) i neprepoznavanje mesta stranih jezika u školskom kurikulumu (na specifičnom).

Interesantan je rad Bradonjić (2023), koja se bavi specifičnim aspektom CLIL nastave u kontekstu vršnjačkog mentorstva u kombinovanim odeljenjima: istražuje kako učenici uče u takvim odeljenjima i koje su posledice mešanja različitih uzrasta. Istraživanje je sprovedeno u ruralnim osnovnim školama, a autorka je koristila usmene intervjue i odgovore iz *Google* upitnika prikupljene od 34 nastavnika iz četiri osnovne škole u centralnoj Srbiji. Rezultati su potvrdili prednost upotrebe CLIL metode u radu sa starijim učenicima, kao i pozitivne efekte vršnjačkog mentorstva sa mlađim učenicima.

3.2. *Kompetencije i obrazovanje nastavnika stranih jezika*

Od 14 radova iz našeg korpusa koji se bave temom kompetencija nastavnika stranih jezika samo se šest eksplicitno usmerava na nastavu stranih jezika na ranom uzrastu i to iz perspektive edukacije nastavnika (Jovanović, Mastilo 2022; Vukadin, Marković 2019) i stavova nastavnika prema različitim aspektima obrazovnog procesa (Savić, Prošić-Santovac 2017; Topalov, Radić-Bojanić 2019; Radić-Bojanić 2020; Stojanović i saradnici 2023).

Najšire postavljen okvir u vezi s edukacijom nastavnika stranih jezika za podučavanje dece ranog uzrasta nalazimo u Jovanović i Mastilo (2022) koje svojim radom kombinuju različite metodološke postupke: teorijsku analizu relevantnih okvira kompetencija nastavnika stranih jezika, zakonsku i podzakonsku regulativu Republike Srbije u vezi s kompetencijama nastavnika (stranih jezika), programe inicijalnog obrazovanja nastavnika stranih jezika na dva fakulteta na kojima se (u trenutku kada je istraživanje realizovano) obrazuju budući nastavnici španskog jezika, te analizu podataka iz upitnika u vezi s kompetencijama nastavnika španskog jezika. Iako je istraživanje primarno usmereno na slučaj nastavnika španskog jezika u Srbiji, uvidi su u značajnoj meri relevantni za kreiranje potpunije slike u vezi s inicijalnim obrazovanjem nastavnika svih školskih stranih jezika, a upozoravaju na zabrinjavajuće mali prostor posvećen unapređivanju psiholoških, pedagoških i metodičkih kompetencija za rad sa decom ranog uzrasta. Ovakvi rezultati ukazuju na to da bi budući nastavnici stranih jezika morali biti uključeni u programe inicijalnog obrazovanja u kojima bi postojala intenzivnija međufakultetska saradnja putem realizacije programa koji bi bili usmereni na

razvoj svih neophodnih kompetencija nastavnika stranih jezika (v. Bleichenbaher et al. 2019).

Zobenica i Stipančević (2016) se pak bave kompetencijama nastavnika nemačkog jezika, te realizuju teorijsku analizu važećih *Standarda kompetencija za profesiju nastavnika i njihov profesionalni razvoj* iz 2011. godine, koje razrađuju u vezi s relevantnim znanjima, umenjima i stavovima za uspešnu nastavu nemačkog jezika. Izuzetno korisnu analizu važećih programa za kontinuirano usavršavanje nastavnika stranih jezika nalazimo u Kulić i Kostić Minić (2022), koje na korpusu odobrenih programa koje je akreditovao ZUOV za period 2018–2021. godine ukazuju na nedovoljnu zastupljenost užihih tematskih seminara namenjenih nastavnicima stranih jezika. Značajna je njihova napomena o važnosti kontinuirane edukacije u domenu komunikativne kompetencije na ciljnom jeziku budući da su nastavnici stranih jezika, a posebno oni koji rade s decom ranog uzrasta, u većem riziku od zaboravljanja jezika s obzirom na prirodu jezičke upotrebe u početnim fazama učenja stranog jezika. Razvojem kompetencija nastavnika tokom inicijalnog obrazovanja bave se još Lazarević (2020), koja procenjuje stepen interkulturene komunikativne kompetencije studenata engleskog jezika Univerziteta u Nišu, i Bakaluca (2022) u radu koji analizira specifičnosti didaktičkog diskursa u funkciji pripreme za čas francuskog jezika.

Među radovima koji istražuju stavove nastavnika stranih jezika ističu se radovi Savić i Prošić-Santovac (2017), Topalov i Radić-Bojanić (2019) i Radić-Bojanić (2020). U prvom se putem kvantitativnog pristupa i analize podataka iz upitnika koji je popunilo 97 nastavnika engleskog jezika iz osnovnih škola Srbije predstavljaju izuzetno značajni rezultati o (pretežno negativnim) stavovima nastavnika prema inkluzivnoj nastavi. Nameće se zaključak o hitnoj potrebi za unapređivanjem inicijalne i kontinuirane edukacije nastavnika, ali i za pružanjem podrške u sprovođenju ovog zahtevnog obrazovnog pristupa. Sličnu metodologiju s kompleksnom i informativnom analizom podataka slede Topalov i Radić-Bojanić (2019), koje putem upitnika istražuju govor nastavnika iz perspektive samih nastavnika engleskog jezika koji predaju deci na mlađem uzrastu. S druge strane, osim što je interesantan zbog značajnih uvida o predmetu istraživanja, tj. o stavovima nastavnika engleskog jezika prema upotrebi autentičnih materijala u radu s decom ranog uzrasta, Radić-Bojanić (2020) zavređuje dodatnu pažnju jer se metodološki izdvaja primenom kvalitativnog pristupa i metode fokusgrupnog intervjua.

Stojanović i saradnici (2023) ispituju stavove vaspitača povodom implementacije projektnog učenja u sistem predškolskog vaspitanja i obrazovanja u

Republici Srbiji, sa posebnim fokusom na identifikovanje prednosti i mana ovakve nastave. U njihovom istraživanju je učestvovalo 410 vaspitača iz 9 gradova u Srbiji, a rezultati pokazuju da vaspitači prepoznaju značaj projektne nastave. Ispitanici istovremeno ukazuju na određene poteškoće u ovom pristupu. Vaspitači su tako navodili da nemaju dovoljno znanja o projektnom učenju, te da postoje problemi tehničke prirode, kao što su nedostatak materijala i odsustvo adekvatne podrške roditelja i članova lokalne zajednice. Vukadin i Marković (2019) se bave kompetencijama nastavnika i razvojem veština za 21. vek primenom tematske nastave i teorije višestrukih inteligencija. Autorke daju metodološki pregled okvira savremenog obrazovanja, koji ima za cilj usavršavanje nastavnika engleskog jezika od prvog do četvrtog razreda kao i poboljšanje pedagoške prakse u nastavi stranog jezika uopšte, a kao osnov za korišćenje različitih sredstava u nastavi navodi se Gardnerova teorija višestrukih inteligencija. Međutim, za uspeh primene ovog modela nastave presudna je adekvatna edukacija nastavnika stranih jezika. O tome piše i Zavišin (2017) koja podseća da je CLIL nastava u školski sistem uvedena još školske 2004/05, ali da su pri univerzitetima specijalizovani kursevi ovog tipa za usavršavanje nastavnika predmetne nastave i dalje izuzetno retki. Stoga, Zavišin (2017: 165) daje prikaz modela za usavršavanje nastavnika u različitim zemljama, na osnovu čega razvija smernice za definisanje modela kursa koji bi se organizovao na Filološkom fakultetu u Beogradu za potrebe CLIL nastave u Srbiji. Zavišin (2017) smatra da je neophodno omogućiti umrežavanje nastavnika i škola radi razmene iskustava, kao i konstantnog ali pre svega sistemskog usavršavanja nastavnika u kontekstu CLIL-a. U istom pravcu kreće se i razmatranje Janković i Prošić-Santovac (2022), koje ističu da nema opravdanja za odsustvo sistemske edukacije nastavnika za realizaciju različitih modela bilingvalnog obrazovanja, pogotovo ako se uzmu u obzir njihova zastupljenost u globalnim okvirima i potvrđena efikasnost u razvoju akademskih kompetencija učenika.

Nastavnicima stranih jezika u osnovnoškolskom obrazovanju bave se i dva članka stranih autora – Aktaş, Aslan (2022) i Dyankova, Nikolova (2023) – koji primenom kvantitativnog istraživačkog pristupa proučavaju kompetencije nastavnika u kontekstu turskog, odnosno grčkog formalnog obrazovanja. Konačno, iako nije u tesnoj vezi s kompetencijama nastavnika stranih jezika, našu pažnju je privukao teorijski rad Beare i saradnika (2019) koji poziva na razvoj kompetencija za učenje putem reflektivne prakse.

3.3. Psiholingvističke teme

Značajan broj radova našeg korpusa proučava psiholingvističke teme, od karakteristika ranog bilingvizma, preko specifičnosti usvajanja jezika na ranom

uzrastu, do individualnih karakteristika učenika. Prva grupa radova se tako usmerava na razvoj kompetencija učenika, pa će u fokusu biti fonetske i fonološke karakteristike usvajanja stranog jezika (Jerotijević Tišma 2018, 2021; Sredović Trpeski 2013), leksička kompetencija (Navracics 2019; Stakić, Arsić 2022; Šuvaković 2014, 2015, 2018; Detar Jevđović 2018, 2019, 2023), te opismenjavanje na stranom jeziku (Ferah-Ozcan, Yildiz 2022). Brojem radova se u ovom pogledu posebno ističu Detar Jevđović i Šuvaković³, autorke čije doktorske disertacije iz 2018, odnosno 2015. godine, obe pod mentorstvom J. Vučo, pripadaju relativno novoj naučnoj grani psiholingvistike – teoriji usvajanja trećeg stranog jezika.

Iako se ne bavi isključivo karakteristikama bilingvizma na ranom uzrastu, relevantan je rad Krstić (2021), koja daje pregled istraživanja o kognitivnim prednostima bilingvizma, a koje se primarno odnose na unapređeno divergentno razmišljanje i veću toleranciju prema dvosmislenosti. Osim što ovo teorijsko razmatranje daje konciznu a opet celovitu sliku osnovnih kretanja u domenu istraživanja kognitivnih prednosti bilingvizma, značajno je što upozorava na određena metodološka ograničenja jednog broja radova zbog čega je za pouzdanost daljih istraživanja neophodno dodatno obratiti pažnju na profile bilingvala koji učestvuju u istraživanjima.

Interesantno je istraživanje Nikolić i Cvijetić (2023) kojim proučavaju efekat inteligencije i komunikativne jezičke sposobnosti na školski uspeh. Autorke polaze od premise da inteligencija može da objasni samo određeni procenat varijanse u uspehu učenika, pa usmeravaju pažnju na faktor jezičke komunikativne sposobnosti. Analizom podataka iz testa jezičke sposobnosti i zaključnih ocena iz tri školska predmeta (matematike, srpskog (kao maternjeg) i engleskog kao stranog jezika) učenika petog razreda osnovne škole, autorke dolaze do zaključka da je pragmatičko znanje na maternjem jeziku preduslov za školski uspeh u pomenuta tri predmeta. Ovo istraživanje ukazuje na kompleksnost faktora koji utiču na proces usvajanja i učenja (stranih) jezika, ali i na sveukupan uspeh učenika.

Posebnu grupu radova čine istraživanja koja se usmeravaju na razmatranje individualnih faktora učenika i to, primarno, strategija u učenju stranog jezika: Pilipović i Glušac (2015, 2017) ukazuju na uticaj uzrasta pri izboru strategija učenja engleskog jezika, Nijemčević Perović (2021) istražuje učestalost u primeni afektivnih strategija prilikom čitanja na nemačkom jeziku, dok Savić (2018) proučava strategije

---

³ Disertacija iz 2015. godine pod naslovom *Nastava italijanskog jezika kao drugog stranog jezika u ranom uzrastu*, prilagođena je za monografsko izdanje i objavljena 2017. godine (Šuvaković 2017).

inferencije prilikom čitanja narativnog teksta na engleskom kao stranom. Milošević (2015) istražuje afektivne faktore u učenju jezika, dok Milić (2017) proučava delovanje kompleksa afektivnih faktora (motivacije, stavova o jeziku, samopouzdanja i jezičke anksioznosti) na uspeh u učenju engleskog kao drugog i ruskog kao trećeg stranog jezika kod učenika sedmog i osmog razreda osnovne škole. Konačno, Bjelak (2023) ispituje stavove učenika i nastavnika o pojmu kulture i daje smernice za unapređenje nastave kojom bi se razvila interkulturalna kompetencija učesnika nastavnog procesa.

3.4. Glotodidaktičke teme

U skladu sa prirodom discipline, radovi glotodidaktičke orijentacije istražuju niz različitih pristupa i tehnika u vezi s nastavom stranih jezika na ranom uzrastu. U tom domenu identifikujemo radove koji proučavaju didaktičke aktivnosti za razvoj usmene komunikacije (Dyankova, Mladenova 2020; Kandić Najić 2023; Matić 2023) i aktivnosti usmerene na unapređenje gramatičke kompetencije (Dragović 2016; Cetin Koroglu, Kimsesiz 2023). U svim navedenim radovima primenjuje se kvazieksperimentalna metoda kojom se testira određeno didaktičko rešenje. Uspeh u njihovoj primeni dovodi se u vezu sa boljim postignućem učenika u domenu testiranih znanja i komunikativnih aktivnosti, odnosno sa opštim utiskom učenika i njihovim pozitivnim stavom prema novoj nastavnoj tehnici.

U kontekstu didaktičkih tema vredi izdvojiti rad Medenice (2022: 95) koji istražuje mogućnost uvođenja početnog programa ekstenzivnog čitanja na početnim nivoima učenja ruskog jezika. U tom cilju je dizajnirana test-anketa kojim je ispitivana sposobnost učenika sedmog i osmog razreda osnovne škole (i prvog i drugog razreda srednje škole) da razumeju odabrane tekstove, kao i njihovi stavovi prema realizovanim aktivnostima čitanja. Primenom odgovarajuće statističke analize autor zaključuje da je moguće prilagoditi težinu tekstova odgovarajućem uzrastu učenika i njihovim jezičkim znanjima, te da, protivno opštem stereotipnom uverenju, učenici ovu vrstu aktivnosti smatraju zanimljivom ili čak izuzetno zanimljivom.

Bodrič, Stojičić i Jagrović (2016), Ćirković-Miladinović i saradnici (2023) i Pajić i Radovanović (2021), pak, ispituju stavove nastavnika prema primeni određenih didaktičkih tehnika koristeći anketu kao istraživački metod. Konačno, Savić (2021) realizuje teorijsko razmatranje različitih faktora u sprovođenju nastave stranih jezika na daljinu sa učenicima ranog uzrasta, koja se u godinama nakon 2020. nametnula kao važno i sve prisutnije pitanje za unapređivanje kvaliteta učenja i nastave.

3.4.1. Ocenjivanje u nastavi stranih jezika na ranom uzrastu

Pet radova iz našeg korpusa bavi se temom ocenjivanja. Bodrič (2016) postavlja okvir za razmatranje ove teme budući da daje prikaz teorijskih i praktičnih principa u testiranju stranih jezika u školskom kontekstu. Testiranje, učenje i podučavanje stranih jezika usko su povezani, te nije preporučljivo baviti se ovim oblastima odvojeno. Glušac i Pilipović (2017) istražuju značaj upotrebe nastavnčkih testova u odnosu na gotove testove dostupne u sklopu udžbenika za strani jezik. Oslanjajući se na pregled relevantne literature, autorke ukazuju na značaj brojnih elemenata testa koji zavise od osobina učenika, zahteva predmeta, uslova rada, a koje sam nastavnik treba da definiše budući da od njih zavisi upotrebna vrednost testa i validnost dobijenih podataka. Ovo nije slučaj sa gotovim testovima, što prirodno dovodi u pitanje njihovu upotrebnu vrednost (Glušac i Pilipović 2017: 285). Đukić Mirzayantz (2017), pak, razmatra različite mogućnosti za testiranje komunikativne kompetencije u onlajn okruženju.

U dva srodna članka, Glušac i saradnici (2019, 2020) istražuju koji su kognitivni procesi potrebni za izradu zadataka u okviru testova za proveru znanja engleskog jezika za učenike viših razreda osnovne škole. Prikupljeni podaci otvaraju više značajnih pitanja: koliko su nastavnici stranog jezika upoznati sa konceptom kritičkog mišljenja i njegovom implementacijom u nastavi, te da li poseduju znanja i veštine koje su potrebne za izradu testova znanja kojima bi se procenila sposobnost učenika za funkcionalnu upotrebu jezika u zadacima različite kognitivne složenosti.

Konačno, Radić-Bojanić i Topalov (2017) ispituju okolnosti u kojima se procenjuje znanje učenika engleskog jezika u periodu pre njihovog opismenjavanja na ovom jeziku. Primenom kvalitativne analize intervjua, u kojima je učestvovalo 15 nastavnika iz državnih i privatnih škola Srbije, zaključuju da nastavnici jesu upoznati sa konceptima formativnog i sumativnog ocenjivanja, te da ih primenjuju u svojoj nastavnoj praksi, ali i da postoje razlike u stavovima nastavnika zavisno od konteksta u kojem se nastava realizuje.

3.4.2. Udžbenici i nastava stranih jezika na ranom uzrastu

U korpusu radova koji se bave analizom udžbeničke građe uočavamo dve primarne grupe: one koji u fokus analize stavljaju sadržaje za unapređenje specifične kompetencije i to gramatičke (Kasaposka-Chandlovska, Milevska-Kulevska 2021) i kulturološke (Marković 2015), te radove koji se usmeravaju na analizu tipa aktivnosti iz udžbenika (Mikić 2017; Milikić i saradnici 2023; Vasilijević i saradnici 2021, 2022).

U ovom posebnom domenu istakle bismo članak Ljubojević (2023), koja na osnovu iscrpne analize dostupnih didaktičkih materijala analizira zastupljenost i karakter aktivnosti za razvoj sposobnosti pisanja kod učenika najranijeg školskog uzrasta, te zaključuje da je za holistički razvoj deteta potrebno sistematičnije uvoditi aktivnosti pisanja rukom: ne samo što doprinose razvijanju veštine pisanja rukom, već i utiču na sveukupan razvoj deteta aktivacijom odgovarajućih moždanih centara.

3.5. Metodološka razmatranja

U završnom delu našeg izlaganja želimo da izdvojimo tri rada koji se fokusiraju na metodološke aspekte u istraživanju usvajanja i/ili nastave stranih jezika na ranom uzrastu. Miličević Petrović i Grubor (2019) usmeravaju pažnju na input kao ključni faktor u istraživanju usvajanja stranog jezika, te ukazuju na paradoks koji se nameće: „jasno je da input mora uticati na uspešnost u usvajanju J2, ali je on istovremeno i jedna od najteže merljivih komponenti usvajanja” (2019: 187). Veoma utemeljenim i sistematičnim izlaganjem autorke razmatraju različite aspekte nastavnog i vannastavnog inputa koji se moraju imati u vidu prilikom istraživanja procesa usvajanja J2 u formalnom kontekstu, te daju konkretne i jasne smernice za unapređivanje kvaliteta istraživanja. Grubor (2015), pak, razmatra „teorijske i metodološke probleme koje izazivaju slobodne interpretacije konstrukta stava” (2015: 146) i poziva na njegovo sistematično proučavanje tim pre što se radi o individualnoj karakteristici učenika na koju se može delovati i time, posledično, uticati na proces usvajanja i učenja ciljnog jezika.

Analiza radova koji čine korpus našeg istraživanja ukazuje na očekivanu sklonost ka određenim metodološkim izborima u skladu sa odabranom disciplinom. Tako je u slučaju jezičke obrazovne politike uobičajena analiza relevantne tekstualne građe, kao i analiza postojećih baza podataka. U proučavanju kompetencija nastavnika opet prednjači analiza relevantnih dokumenata uz upitnike kao najčešću metodu za prikupljanje podataka. Radovi psiholingvističke i glotodidaktičke orijentacije, pak, pokazuju značajno veću raznovrsnost primenjenih istraživačkih metoda, ali dominantno u skladu sa kvantitativnom epistemološkom orijentacijom. Utoliko je značajniji članak Savić i Prošić-Santovac (2018) koje, metaanalizom dva vlastita empirijska istraživanja, ukazuju na mogućnosti i značaj primene kvalitativne metode intervjua u istraživanju usvajanja stranog jezika na ranom uzrastu.

4. PREMA ZAKLJUČKU

Pregled radova iz naučnih časopisa u prethodnih deset godina pokazuje relativno ujednačenu zastupljenost različitih disciplinarnih orijentacija, od jezičke obrazovne politike i planiranja, preko psiholingvističkih do glotodidaktičkih radova. Ovi su radovi mahom objavljeni u naučnim časopisima fakulteta na kojima se edukuju budući nastavnici stranih jezika, što bi potencijalno moglo da sugerise da su njihovi autori većinom inicijalno filološkog obrazovanja. Deluje da fenomen usvajanja drugog/stranog jezika i dalje ne privlači dovoljno pažnje kolega srodnih društveno-humanističkih disciplina (poput psihologije), što je u suprotnosti sa istraživačkim tendencijama u globalnim okvirima. Analiza radova dalje ukazuje na prisustvo raznorodnih tema u vezi s usvajanjem i nastavom stranih jezika na ranom uzrastu. Ipak, u odabranom korpusu nismo primetile intenzivnije istraživanje određenih tema od strane različitih autora, zbog čega zaključujemo da bi za unapređenje ovog polja bilo dragoceno umrežavanje istraživača u zajedničkim projektnim aktivnostima.

Na kraju, neophodno je iznova ukazati na ograničenja ovakve vrste istraživanja budući da smo, usled jasno nametnutog kriterijuma za formiranje korpusa, iz svoje analize izostavile niz značajnih radova, pa čak i čitavih publikacija na temu ranog usvajanja i/ili nastave stranih jezika, kao što su temat *Inovacije u nastavi* iz 2009. godine ili tematska monografija *Filološka istraživanja danas* iz 2019. Našoj analizi izmaklo je i detaljnije razmatranje radova više autorki koje su u ovom periodu ključno usmerile razvoj našeg polja (među njima Ljiljane Đurić i Jelene Filipović u domenu jezičke obrazovne politike, te Danijele Prošić-Santovac i Vere Savić, verovatno najproduktivnijih autorki u našoj zemlji u oblasti glotodidaktike stranih jezika na ranom uzrastu). Ostaje nam da se nadamo da će se u nekim narednim koracima proširiti korpus analize ne samo radovima iz prethodnog perioda, već i novim priložima koji će nastaviti da unapređuju naše razumevanje ovog dinamičnog polja.

KORPUS

- Aktas, K., Aslan, M. (2022). A correlational study on preservice English teachers' special field competences and possible selves. *Research in Pedagogy* 12 (2): 298–309.
- Bandur, V., Kaurin, S. (2016). Razumijevanje položaja učenika u kontekstu različitih didaktičkih i glotodidaktičkih koncepcija. *Pedagogija* 71 (4): 381–391.

- Beara, M., Popović, D., Jerković, I. (2019). Nastavnici kao stručnjaci za učenje – između nastavne filozofije i refleksivne prakse. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* 44 (2): 79–94.
- Bradonjić, T. (2023). Teaching practices in multi-grade classes – benefits of using CLIL and peer tutoring methods with different student group formations. *Uzdanica* 20 (1): 95–112.
- Cetin Koroglu, Z., Kimsesiz, F. (2023). ‘New tricks to old dogs’. The use of infographic for teaching grammar to EFL learners; a case study. *Research in Pedagogy* 13 (2): 278–287.
- Ćirković-Miladinović, I., Golubović-Ilić, I., Eremić, N. (2023). Using visual materilas in teaching young learners. *Uzdanica* 20 (2): 211–222.
- Detar Jevđović, S. (2023). Uticaj engleskog jezika na leksički i semantički sistem italijanskog kod naprednih učenika osnovnoškolskog obrazovanja u Srbiji. *Metodički vidici* 14 (2): 289–311.
- Detar Jevđović, S. (2018). Leksički i morfološki transfer u početnoj nastavi italijanskog jezika kao stranog. *Anali Filološkog fakulteta* 30 (1): 139–161.
- Detar Jevđović, S. (2019). Međujezički uticaj u pisanoj produkciji italijanskog kao drugog stranog jezika: uloga nivoa znanja i količine izloženosti. *Anali Filološkog fakulteta* 31 (1): 345–363.
- Dyankova, G., Nikolova, S. (2023). Multicultural competence as a teacher’s metacognition to achieve a positive school climate. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)* 11 (2): 257–265.
- Dyankova, G., Mladenova, M. (2020). Verbal-performance activities for optimizing foreign language education. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)* 8 (3): 93–102.
- Ferah-Ozcan, A., Yildiz, S. (2022). Direct and indirect effects between first literacy errors, visual perception, and phonological awareness variables. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)* 10 (3): 1–16.
- Filipović, J. (2015). Language education policies and foreign language teacher education: Agencies, practices and perspectives. *Filološki pregled* 42 (1): 41–52.
- Gaši, T. B. (2019). Razvoj interkulturene kompetencije i primena standarda za kraj osnovnog obrazovanja: smernice za nastavu italijanskog jezika. *Anali Filološkog fakulteta* 31 (2): 241–258.

- Glušac, T., Pilipović, V., Marčićev, N. (2019). Analysis of English language test tasks for seventh- and eighth-graders in Serbia according to Bloom's Taxonomy. *Nastava i vaspitanje* 68 (1): 35–50.
- Glušac, T., Wattles, I., Marčićev, N. (2020). Analysis of English language test tasks for fifth and sixth graders in Serbia according to Bloom's Taxonomy. *Inovacije u nastavi* 33 (2): 128–139.
- Grubor, J. (2015). Ispitivanje L2 stavova. *Inovacije u nastavi* 28 (1): 140–148.
- Jerotijević Tišma, D. (2018). A comparison of two different approaches in teaching and assessing young EFL learners' pronunciation. *Philologia Mediana* 10: 625–641.
- Jerotijević Tišma, D. (2021). Can audio-visual training equally affect phonemic and phonetic contrasts? An example of L2 fricative production. *Nasleđe* 18 (48): 317–335.
- Jovanović, A. (2020). La competencia intercultural en la educación primaria. *Nasleđe* 45: 113–129.
- Jovanović, A. S., Mastilo, M. A. (2022). Formación de profesores de ELE para la enseñanza formal de los niños de la edad temprana: el caso de Serbia. *Anali Filološkog fakulteta* 34 (2): 77–100.
- Kandić Najić, D. (2023). The role of listening in developing primary students' speaking skills. *Uzdanica* 20 (1): 85–94.
- Kasaposka-Chandlovska, M., Milevska-Kulevska, M. (2021). La grammaire dans les manuels de FLE utilisés dans l'enseignement primaire en Macédoie. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* 46 (3): 139–153.
- Lazarević, N. (2020). Intercultural state of mind: Intercultural communicative competence of pre-service English language teachers. *Teme* 44 (2): 319–338.
- Ljubojević, D. (2023). The pedagogy of handwriting in English language teaching: A comprehensive analysis of resources and challenges in Serbia's elementary schools. *Belgrade English Language & Literary Studies* 15: 139–163.
- Matić, M. (2023). Benefits and challenges when using the technique of role-playing in speaking exercises in teaching English as a foreign language. *Uzdanica* 20 (2): 157–166.
- Medenica, L. (2022). Mogućnost uvođenja početnog programa ekstenzivnog čitanja u nastavu ruskog jezika u osnovne i srednje škole u Srbiji. *Nastava i vaspitanje* 71 (1): 95–108.
- Mikić, J. (2017). Les taches-projets dans les manuels de FLE pur débutants: caractéristique et enjeux. *Philologia Mediana* 9: 549–565.

- Miličević Petrović, M. P., Grubor, J. (2019). Input i postignuće u usvajanju stranog jezika. *Anali Filološkog fakulteta* 31 (1): 183–212.
- Milošević, O. (2015). Značaj afekta u nastavi stranih jezika. *Pedagogija* 70 (4): 449–458.
- Momčilović, N. (2014). Obrazovni standardi vs. nastavni planovi i programi za strane jezike. *Philologia Mediana* 6: 461–476.
- Navracscics, J. (2019). How are the words of two languages stored in the bilingual brain? *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* 44 (1): 19–40.
- Nikolić, M., Cvijetić, M. (2023). The predictive influence of intelligence and communicative language ability on school achievement. *Research in Pedagogy* 13 (1): 131–145.
- Radić-Bojanić, B. (2020). Teachers' attitudes toward authentic materials in teaching anglophone culture to young learners. *Metodički vidici* 11: 111–126.
- Radić-Bojanić, B., Topalov, J. (2017). Assessment of young learners in the pre-literacy period in Serbia. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Prištini* 47 (3): 129–144.
- Savić, V. (2018). Reading in English: Inference skills of young language learners. *Nastava i vaspitanje* 67 (2): 285–297.
- Savić, V. (2021). Strategies for engaging and challenging young language learners in online learning environment. *Uzdanica* 18 (2): 117–129.
- Savić, V., Prošić-Santovac, D. (2017). English language teachers' attitudes towards inclusive education. *Inovacije u nastavi* 30 (2): 141–157.
- Savić, V., Prošić-Santovac, D. (2018). Applying qualitative methods for research with children: Challenges and prospects of doing interviews with young and very young learners. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Prištini* 48 (4): 59–75.
- Simović, V. (2020). Les compétences langagieres des professeurs de DNL dans les sections bilingües francophones en Serbie. *Philologia Mediana* 12: 367–379.
- Stakić, M., Arsić, Z. (2022). Opportunities and challenges in mastering polysemous words and idioms in foreign language learning based on analogous procedures in the native language. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Prištini* 52 (3): 105–122.
- Stanić, T., Blatešić, A. (2020). The impact of social factors on the status of foreign languages in primary and secondary schools in Republic Serbia. *Teme* 44 (3): 745–762.
- Stojanović, B. J., Ristanović, D., Živković, P., & Džaferović, M. (2023). Project-based learning in early childhood education in Serbia: First experiences of preschool

- teachers. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)* 11 (2): 213–220.
- Šuvaković, A. (2014). L'atteggiamento dei giovani allievi verso l'acquisizione/apprendimento della LS1 e della LS2 in prima o in seconda elementare. *Nasleđe* 11 (29): 301–314.
- Šuvaković, A. (2018). The importance of developing lexical competence in foreign languages and the influence of mother tongue with younger. *Teme* 42 (4): 1197–1217.
- Topalov, J., Radić-Bojanić, B. (2019). Teacher talk in a young learners' English classroom. *Teme* 43 (1): 69–89.
- Vasiljević, D., Semiz, M., Adžić, B. (2021). National identity in the textbooks of English as a foreign language. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Prištini* 51 (3): 35–53.
- Vukadin, M., Marković, N. (2019). Developing 21st century skills through theme-based instruction and by applying multiple intelligence theory: Teacher competences. *Uzdanica* 16 (2): 235–251.
- Zavištin, K. (2017). Nastava jezičkih i nejezičkih sadržaja na stranom jeziku – predlog modela kursa za usavršavanje nastavnika u CLIL kontekstu. *Anali Filološkog fakulteta* 29 (1): 165–181.
- Бакалуца, Ј. (2022). Анализа дидактичког дискурса у функцији писања припреме за час француског језика. *Наслеђе* 19 (53): 151–167. [Bakaluca, J. (2022). Analiza didaktičkog diskursa u funkciji pisanja pripreme za čas francuskog jezika. *Nasleđe* 19 (53): 151–167]
- Бјелак, А. (2022). Страни језици у образовању у Републици Србији на простору Новог Пазара. *Наслеђе* 19 (52): 135–146. [Bjelak, A. (2022). Strani jezici u obrazovanju u Republici Srbiji na prostoru Novog Pazara. *Nasleđe* 19 (52): 135–146].
- Бјелак, А. (2023). Упоредни приказ ставова ученика и наставника језика новопазарских школа о схватању појма културе и изучавању њених елемената на настави језика. *Наслеђе* 20 (56): 147–161. [Bjelak, A. (2023). Uporodni prikaz stavova učenika i nastavnika jezika novopazarskih škola o shvatanju pojma kulture i izučavanju njenih elemenata na nastavi jezika. *Nasleđe* 20 (56): 147–161].
- Бодрич, Р. (2016). Тестирање у настави страних језика – теоријске и практичне поставке. *Philologia Mediana* 8: 665–684. [Bodrič, R. (2016). Testiranje u nastavi stranih jezika – teorijske i praktične postavke. *Philologia Mediana* 8: 665–684].

- Бодрич, Р., Стојичић, В., Јагровић, А. (2016). Значај и пракса постављања питања у настави енглеског језика на основношколском узрасту. *Настава и васпитање* 65 (2): 345–358. [Bodrič, R., Stojičić, V., Jagrović, A. (2016). Značaj i praksa postavljanja pitanja u nastavi engleskog jezika na osnovnoškolskom uzrastu. *Nastava i vaspitanje* 65 (2): 345–358].
- Бранков, Д. (2021). Настава страних језика на раном узрасту: приказ модела наставе и наставног плана и програма у Србији. *Анали Филолошког факултета* 33 (1): 209–230. [Brankov, D. (2021). Nastava stranih jezika na ranom uzrastu: prikaz modela nastave i nastavnog plana i programa u Srbiji. *Anali Filološkog fakulteta* 33 (1): 209–230].
- Василијевић, Д., Миленовић, Х. Ж., Аџић, Б. (2022). Национални идентитет у уџбеницима енглеског као страног језика у старијим разредима основне школе. *Узданица* 19 (2): 181–196. [Vasilijević, D., Milenović, H. Ž., Adžić, B. (2022). Nacionalni identitet u udžbenicima engleskog kao stranog jezika u starijim razredima osnovne škole. *Uzdanica* 19 (2): 181–196].
- Врачар, М., Анђелковић, С., Арсић, З. (2018). Интеркултурна перспектива школа у Србији. *Теме* 42 (3): 917–935. [Vračar, M., Anđelković, S., Arsić, Z. (2018). Interkulturalna perspektiva škola u Srbiji. *Teme* 42 (3): 917–935].
- Глушац, Т., Пилиповић, В. (2017). Значај наставничких тестова у настави страних језика. *Наслеђе* 14 (36): 285–296. [Glušac, T., Pilipović, V. (2017). Značaj nastavničkih testova u nastavi stranih jezika. *Nasleđe* 14 (36): 285–296].
- Драговић, Г. (2016). Како (де)мотивисати ученике за учење граматике у настави немачког језика као страног. *Наслеђе* 13 (33): 115–133. [Dragović, G. (2016). Kako (de)motivisati učenike za učenje gramatike u nastavi nemačkog jezika kao stranog. *Nasleđe* 13 (33): 115–133].
- Ђукић Мирзајантз, М. (2017). Електронско тестирање у настави страних језика. *Philologia Mediana* 9: 567–585. [Đukić Mirzayantz, M. (2017). Elektronsko testiranje u nastavi stranih jezika. *Philologia Mediana* 9: 567–585].
- Зобеница, Н., Стипанчевић, А. (2016). Компетенције наставника немачког језика и књижевности у Србији. *Наслеђе* 13 (33): 151–162. [Zobenica, N., Stipančević, A. (2016). Kompetencije nastavnika nemačkog jezika i književnosti u Srbiji. *Nasleđe* 13 (33): 151–162].
- Јанковић, А., Прошић-Сантовац, Д. (2022). Билингвално образовање и васпитање на школском и предшколском нивоу у Србији и у свету. *Узданица* 19: 317–329. [Janković, A., Prošić-Santovac, D. (2022). Bilingvalno obrazovanje

i vaspitanje na školskom i predškolskom nivou u Srbiji i u svetu. *Uzdanica* 19: 317–329].

Кнежевић, М., Нађ Олајош, А. (2015). Мултикултурално образовање у интегративној настави. *Наслеђе* 12 (31), 97–107. [Кнежевић, М., Нађ Олајош, А. (2015). Multikulturalno obrazovanje u integrativnoj nastavi. *Nasleđe* 12 (31), 97–107].

Крстић, А. (2021). Питање когнитивних предности билингвизма. *Philologia Mediana* 13: 897–909. [Krstić, A. (2021). Pitanje kognitivnih prednosti bilingvizma. *Philologia Mediana* 13: 897–909].

Кулић, Д. Г., Костић Минић, А. С. (2022). Стручно усавршавање наставника енглеског језика – анализа Каталога програма стручног усавршавања запослених у образовању. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Prištini* 52 (4): 51–68. [Kulić, D. G., Kostić Minić, A. S. (2022). Stručno usavršavanje nastavnika engleskog jezika – analiza Kataloga programa stručnog usavršavanja zaposlenih u obrazovanju. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Prištini* 52 (4): 51–68].

Марковић, С. (2015). Културолошки и лингвокултуролошки аспект илустративног материјала у основношколским уџбеницима и приручницима за руски језик. *Иновације у настави* 28 (1): 113–129. [Marković, S. (2015). Kulturološki i lingvokulturološki aspekt ilustrativnog materijala u osnovnoškolskim udžbenicima i priručnicima za ruski jezik. *Inovacije u nastavi* 28 (1): 113–129].

Миликић, Н., Перошевић, Н., Стевовић, И. (2023). Методички садржај вјежбања и задатака индивидуализованог карактера у уџбеницима руског језика за основну школу Давајте дружит'!. *Методички видици* 14 (2): 261–274. [Milikić, N., Perošević, N., Stevović, I. (2023). Metodički sadržaj vježbanja i zadataka individualizovanog karaktera u udžbenicima ruskog jezika za osnovnu školu Davajte družiti'!. *Metodički vidici* 14 (2): 261–274].

Милић, И. (2017). Деловање афективних фактора на усвајање енглеског и руског језика у основношколском образовању. *Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини* 47 (1): 217–233. [Milić, I. (2017). Delovanje afektivnih faktora na usvajanje engleskog i ruskog jezika u osnovnoškolskom obrazovanju. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Prištini* 47 (1): 217–233].

Нијемчевић Перовић, М. (2021). Употреба афективних стратегија читања у основношколској настави немачког као страног језика. *Иновације у настави* 34 (1): 95–108. [Nijemčević Perović, M. (2021). Uпотреba

- afektivnih strategija čitanja u osnovnoškolskoj nastavi nemačkog kao stranog jezika. *Inovacije u nastavi* 34 (1): 95–108].
- Пајић, С., Радовановић, М. (2021). Лудичке активности у настави шпанског језика. *Узданица* 18 (1): 303–314. [Pajić, S., Radovanović, M. (2021). Ludičke aktivnosti u nastavi španskog jezika. *Uzdanica* 18 (1): 303–314].
- Пиљиповић, В., Глушац, Т. (2015). Узрост као фактор у избору стратегија учења енглеског језика у основној школи. *Настава и васпитање* 64 (2): 343–356. [Pilipović, V., Glušac, T. (2015). Uзраст kao faktor u izboru strategija učenja engleskog jezika u osnovnoj školi. *Nastava i vaspitanje* 64 (2): 343–356].
- Пиљиповић, В., Глушац, Т. (2017). „Критични период” у избору стратегија за учење страног језика. *Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини* 47: 149–165. [Pilipović, V., Glušac, T. (2017). „Критични период” u izboru strategija za učenje stranog jezika. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Prištini* 47: 149–165].
- Средовић Трпески, Г. (2013). Усвајање енглеских денталних фрикатива /θ/ и /ð/ код млађих ученика у учењу енглеског језика као страног. *Наслеђе* 10 (26): 99–114. [Sredović Trpeski, G. (2013). Usvajanje engleskih dentalnih frikativa /θ/ i /ð/ kod mlađih učenika u učenju engleskog jezika kao stranog. *Nasleđe* 10 (26): 99–114].
- Шуваковић, А. (2015). Од интеракције и језичког прилива према разумевању и усменој продукцији у настави страног језика у раном узрасту. *Наслеђе* 12 (31): 187–199. [Šuvaković, A. (2015). Od interakcije i jezičkog priliva prema razumevanju i usmenoj produkciji u nastavi stranog jezika u ranom uzrastu. *Nasleđe* 12 (31): 187–199].
- Шуваковић, А. (2015). Од интеракције и језичког прилива према разумевању и усменој продукцији у настави страног језика у раном узрасту. *Наслеђе* 31: 187–199. [Šuvaković, A. (2015). Od interakcije i jezičkog priliva prema razumevanju i usmenoj produkciji u nastavi stranog jezika u ranom uzrastu. *Nasleđe* 31: 187–199].
- Шуваковић, А. (2023). Унисоност језичке политике и планирања у Србији и Европској Унији. *Наслеђе* 20 (55): 89–105. [Šuvaković, A. (2023). Unisonost jezičke politike i planiranja u Srbiji i Evropskoj Uniji. *Nasleđe* 20 (55): 89–105].

LITERATURA

- Bleichenbacher, L., Goullier, F., Rossner, R. & Schröder, A. (2019). *Teacher competences for languages in education: Conclusions of the project*. Council of Europe, ECML.
- Detar Jevđović, S. (2018). *Uticaj engleskog jezika na pisanu produkciju na italijanskom kod srbofonih učenika*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet.
- Evropska Komisija. (2011). *Action Plan on Language Learning and Linguistic Diversity*. European Commission. Pristupljeno: 3. 2. 2024. URL: <http://publications.europa.eu/resource/cellar/816e4028-6905-464a-a79e-e65317dc1e3f.0004.02/DOC_2>.
- Evropska Komisija. (2003). *Promoting language learning and linguistic diversity. An action plan 2004–2006*. European Commission. Pristupljeno: 3. 2. 2024. URL: <<https://www.europeansources.info/record/promoting-language-learning-and-linguistic-diversity-an-action-plan-2004-2006/>>.
- Đurić, Lj. (2016). *Strani jezici u obrazovnoj politici Srbije*. Beograd: Filološki fakultet.
- Filipović, J., Vučo, J., Đurić, Lj. (2007). Critical review of language education policies in compulsory primary and secondary education in Serbia. *Current Issues in Language Planning* 8 (2): 222–242.
- Filipović, J. (2016a). Lingvistika i teorija kompleksnosti: jezičko liderstvo kao integralni deo jezičke politike i planiranja u 21. veku, u *Jezici i kulture u vremenu i prostoru: tematski zbornik 5*, ur. S. Gudurić, M. Stefanović (Novi Sad: Filozofski fakultet): 623–636.
- Filipović, J. (2016b). Formación de futuros profesores de lenguas extranjeras. Facultad de Filología de la Universidad de Belgrado: estudio de caso. En *Estudios hispánicos en la cultura y ciencia Serbia*, ed. A. Pejović et al. (Kragujevac: Facultad de Filología y Artes): 53–61.
- Filipović, J. (2018). *Moć reči: ogledi iz kritičke sociolingvistike*. Beograd: Zadužbina Andrejević.
- Filipović, J. (2022). El papel del profesorado en la política y planificación de lenguas en educación. En *Profedepeques: La guía para la enseñanza temprana del español como lengua extranjera*, ed. A. Jovanović et al. (Belgrado: Asociación de Profesores de Español en Serbia y Facultad de Filología de la Universidad de Belgrado): 11–15.
- Jovanović, A., Zavišín, K., Đurić, Lj. (2019). Rano učenje stranih jezika u formalnom obrazovanju Srbije: istorijski osvrt i izazovi savremene nastave, u *Rano i*

- početno učenje stranih jezika u formalnom obrazovanju. Filološka istraživanja danas* 9, ur. A. Jovanović, K. Zavišin, Lj. Đurić (Beograd: Filološki fakultet): 33–44.
- Savet Evrope. (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Strasbourg: Council of Europe.
- Savet Evrope. (2018). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion volume*. Strasbourg: Council of Europe.
- Šuvaković, A. (2015). *Nastava italijanskog jezika kao drugog stranog jezika u ranom uzrastu*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet.
- Zavišin, K. (2013). *Teorijske osnove i kritička analiza CLIL nastave na italijanskom i srpskom jeziku u srednjoj školi u Srbiji*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet.
- ДСЈКС, Друштво за стране језике и књижевности Србије (2020). *Стратегија развоја језичког образовања – страни, регионални, класични, наследни и знаковни језик у систему образовања Србије*. ДСЈКС. [Друштво за стране језике и књижевности Србије (2020). *Strategija razvoja jezičkog obrazovanja – strani, regionalni, klasični, nasledni i znakovni jezik u sistemu obrazovanja Srbije*. DSKS] Pristupljeno: 3. 2. 2024. URL: <<https://www.dsjsrbija.rs/Стратегија/>>.
- Ђурић, Љ. (2014). Вредновање раног школског учења страних језика у Србији: заглашујућа тишина, у *Језици у образовању и језичке образовне политике*, ур. Ј. Филиповић, О. Дурбаба (Београд: Филолошки факултет): 77–106. [Ђурић, Љ. (2014). *Vrednovanje ranog školskog učenja stranih jezika u Srbiji: zaglušujuća tišina*, у *Jezici u obrazovanju i jezičke obrazovne politike*, ур. Ј. Filipović, О. Durbaba (Beograd: Filološki fakultet): 77–106].
- Шуваковић, А. (2017). *Учење два страна језика у раном узrastу*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет. [Šuvaković, A. (2017). *Učenje dva strana jezika u ranom uzrastu*. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet].

Ana S. Jovanović
University of Belgrade

Sanja M. Maričić Mesarović
University of Novi Sad

EARLY FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION AND TEACHING: A REVIEW OF
RESEARCH PUBLICATIONS IN SERBIAN SCIENTIFIC JOURNALS IN THE
PERIOD FROM 2013 TO 2023

Summary

The acquisition and teaching of foreign languages at an early age has attracted the attention of researchers of various disciplinary orientations for several decades, both in global and local contexts. In this article we propose an exploration of these tendencies in Serbian scientific journals in the last decade. More precisely, we engage in a meta-analysis of the corpus created by 76 articles that were extracted from the refereed scientific journals published in Serbia in the period from 2013 to 2023. The relevance of the articles for the field of early foreign language acquisition/teaching has been established on the basis of their titles, abstracts, and key words. A following content analysis of the corpus provided a more thorough comprehension of the main disciplinary tendencies, methodology, and thematic domains, so that five main research domains were identified: language policy and planning with CLIL teaching, foreign language teacher competences, psycholinguistics with learner individual characteristics, glottodidactics with methods, evaluation, and teaching manuals, and, finally, three articles with a focus on the analysis of research methodology. In the articles that present empirical research, there is a clear prevalence of quantitative research approach, while qualitative research is represented to a significantly lesser extent. Although the works address current and significant issues within this dynamic field, it is evident that there is an absence of more comprehensive research projects that would require closer scientific collaboration of research teams.

Key words: early foreign language acquisition; early foreign language teaching; language education policy and planning; glottodidactics; psycholinguistics; review paper; scientific journals.

Primljeno: 15. 4. 2024.
Prihvaćeno: 24. 5. 2024.